

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»

Виконав: студент 2 курсу, групи FK1-M19
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
Коцемир Ярослав Ярославович
Керівник: Мисів В. М., кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент
Рецензент: Гоншовський В. М., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ	
1.1 Проблема педагогічної свідомості у сучасній вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці	7
1.2 Зміст та структура педагогічної свідомості	15
1.3 Характеристика викладача вищої школи в контексті сучасних вимог до вищої освіти	21
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	33
2.1 Методи дослідження	33
2.2 Організація дослідження	33
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ	
3.1 Рівні, критерії та показники сформованості педагогічної свідомості майбутнього викладача вищої школи	35
3.2 Реалізація педагогічних технологій формування педагогічної свідомості	71
3.3 Аналіз результатів дослідження	88
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У той час, коли Україна прагне зайняти чільне місце серед європейської спільноти, то для такої галузі як освіта, найголовнішим є вибір стратегії розвитку вищої освіти. Вища школа має першочергове значення для духовного розвитку нашої держави тому, що саме вищі навчальні заклади формують інтелектуальний, духовний, культурологічний, творчий потенціал суспільства і несуть відповідальність за підготовку майбутнього викладача високого рівня. Сучасні вищі навчальні заклади покликані підготувати таких фахівців, які здатні втілювати в життя найкращі цінності суспільства. Викладач вищої школи є носієм високого рівня сучасного наукового знання, розуміння, мудрості, широкої ерудиції, здатного до діалогу, носієм зразків людської культури, гуманістичних та толерантних вчинків, краси людської поведінки і педагогічної дії [12, с. 34; 35, с. 79-81].

Саме система вищої освіти і є тим важливим фактором, що дозволить підготувати покоління, яким належить будувати європейське майбутнє своєї держави. Треба зрозуміти, що тільки педагогічна освіта у години радикальних змін відіграє важливу роль і в збереженні нації, і в подальшому прогресивному розвитку суспільства – суспільства правового, толерантного, з високими духовно-моральними та культурними цінностями [22, с. 68; 44, с. 59-60].

Проблема підготовки викладача вищої школи є надзвичайно складною. Адже, як свідчить практика підготовки викладачів вищої школи в Радянському Союзі існувала традиція залишати у вищих навчальних закладах кращих студентів-випускників, які проявили відмінні знання у галузі певної спеціальності, незважаючи на відсутність педагогічної освіти.

Як бачимо, у вітчизняній освіті є досить багато проблем і питань, на які науковці ще шукають відповіді. В дослідженні освітянських проблем, з'ясуванні та вирішенні педагогічних питань, питань формування педагогічної свідомості, саме освіта може і повинна відіграти значну роль. Тому в сучасних умовах для

вирішення болючих освітніх проблем сьогодні великого значення набуває розвиток системи підготовки майбутніх викладачів вищої школи і формування їх педагогічної свідомості. Цей процес повинен бути спрямований на реалізацію нових методологічних підходів, концептуальних ідей, актуальних та перспективних запитів суспільства, вищих навчальних закладів, самих викладачів та запитів держави в цілому. Ситуація, яка склалася в освітній сфері потребує сучасних підходів до розробки нової структури спеціальної психолого-педагогічної підготовки як майбутніх так і дійсних викладачів вищої школи. Значні зміни у підходах до освіти, які сьогодні мають місце в освітянській галузі, повністю змінюють і підходи до підготовки викладачів вищої школи. Їх психологія, менталітет, педагогічна свідомість та сама підготовка будуть теж змінюватися у відповідності з перевтіленням [1; 18; 34, с. 107].

Сучасне суспільне життя щодня зазнає дуже великих змін. Зміни, які відбуваються в політиці нашої країни, і її економіці та культурі, не можуть не впливати на стрімку зміну одних людських цінностей на інші. В результаті цього відбуваються і зміни у свідомості як суспільства в цілому, так і в свідомості майбутніх викладачів вищої школи.

Беручи до уваги значення здійснених досліджень та високо цінуючи досвід науковців, які внесли величезний вклад у педагогічну науку, треба зазначити, що системних досліджень з проблеми формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи нами не знайдено і тому, проблема формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи і досі залишається відкритою [45, с. 88; 34, с. 52].

Необхідність у з'ясуванні даної проблеми у науковому розумінні, а також прагнення знайти шляхи та методи рішення вказаної проблеми і обумовило актуальність обраної теми нашого дослідження.

Об'єкт дослідження – процес формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи.

Предмет дослідження – педагогічні технології формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи.

Мета дослідження: полягає у розробці та теоретичному обґрунтуванні педагогічних технологій формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи та експериментальній перевірці їх ефективності.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження:**

- на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури розкрити наукові погляди на проблему «педагогічної свідомості»;
- проаналізувати сутність категорії «педагогічна свідомість» та її структурні компоненти;
- розробити теоретичну модель педагогічної свідомості майбутнього викладача вищої школи;
- розробити рівні, критерії і показники сформованості педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи;
- розробити педагогічні технології формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи та експериментально перевірити їх ефективність.

Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети були використанні такі **методи дослідження:**

- *теоретичні:* вивчення, теоретичний аналіз та узагальнення наукових ідей в педагогічній, психологічній, філософській літературі з проблеми формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи з метою виявлення різноманітних точок зору на дану проблему;
- *метод моделювання:* використаний для побудови теоретичної моделі структури педагогічної свідомості та технологічної моделі організаційно-методичної системи з формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи;
- *емпіричні:* спостереження, анкетування, тестування, самооцінка, експертна оцінка, аналіз рівня розвитку педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи, педагогічний експеримент, які допомогли отримати необхідні дані щодо ознак прояву педагогічної свідомості на різних етапах її розвитку;

- *статистичні*: обробка результатів експериментального дослідження проблеми формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи; якісний та кількісний аналіз експериментальних показників; методи математичної статистики для перевірки вірогідності отриманих результатів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається у розробці та впровадженні у практику вищих навчальних закладів технологічної моделі організаційно-методичної системи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи та науково-методичного інструментарію вимірів стану сформованості педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи. Позитивні результати дослідження дають можливість використання та впровадження в навчально-виховний процес вищої школи даної системи та науково-методичного інструментарію (на співбесіді) при вступі абітурієнтів до вищого педагогічного навчального закладу з визначенням результатів для подальшого планування навчально-виховної роботи, а також вирішення завдань підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 23-24 вересня 2020 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг кваліфікаційної роботи викладено на 102 сторінках, з них 97 – основного тексту. Робота ілюстрована 8 рисунками та 15 таблицями. Список використаних джерел містить 46 найменувань.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідно-експериментальне дослідження з формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи дає можливість зробити наступні висновки:

1. Вища школа – це той фундамент, на якому будується майбутнє нації та майбутнє держави. Вища школа дає майбутнім викладачам не тільки знання, але й здійснює розвиток інтелектуальних та творчих здібностей, формує духовно-моральні та культурні цінності студентів, яким належить будувати європейське майбутнє нашої держави.

2. Проведений поглиблений аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з питання формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи та запропоновано шляхи її активізації у вищій школі.

3. Розроблена теоретична модель структури педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи, що являє собою цілісне, динамічне особистісне утворення, яке включає професійні знання та вміння, особистісний досвід викладача та його професійно значущі якості, усвідомленість педагогічних цінностей, сформованість ціннісних орієнтацій та мотивів саморозвитку педагогічної свідомості, позитивне емоційно- ціннісне відношення до себе як фахівця та своєї професійної діяльності, вміння керувати особистими психічними та емоційними станами, професійну активність, здатність до цілепокладання і рефлексії, а також допомагає магістрам усвідомити сутність педагогічної свідомості та проявити себе безпосередньо у майбутній педагогічній діяльності вищої школи.

4. Здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи під час вивчення спецкурсу «Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи».

5. У процесі дослідження була обґрунтована, експериментально апробована та перевірена технологічна модель організаційно-методичної системи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи. Дана система подається нами як цілісне утворення, що містить в собі мету, завдання, принципи, функціонально-діяльнісні складові системи та цілісний взаємозв'язок компонентів: змістово-діяльнісного (систему професійних знань та умінь, поняття про педагогічну свідомість, характеристики педагогічної свідомості, методи створення здорового психологічного клімату), мотиваційно-ціннісного (цінності та ціннісні орієнтації, професійно значущі якості майбутнього викладача вищої школи, вмотивованість професійного самовдосконалення, емоційно-ціннісне відношення до себе та навчальної професійно-орієнтованої діяльності), оціночно-рефлексивного (самооцінка, рівень кар'єрних домагань, самоконтроль, саморегуляція), які визначають особистість кожного майбутнього викладача вищої школи та забезпечують ефективність та оптимальність формування та розвитку його педагогічної свідомості.

6. Значущими у запропонованій системі вважаємо функціонально-діяльнісні складові (організацію моніторингових досліджень стану сформованості педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи; розробку та застосування педагогічних технологій з формування та розвитку педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи: спецкурс «Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи», орієнтовна тематика доповідей зі спецкурсу, модеративний семінар «Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи», складання індивідуального плану саморозвитку педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи; реалізація майбутніми викладачами вищої школи плану саморозвитку), бо саме вони дають нам змогу практично досягти необхідного рівня сформованості педагогічної свідомості.

7. Моніторинговий аналіз результатів отриманих на констатувальному та контрольному етапах експериментальної роботи доводить, що у магістрів експериментальної групи на відміну від контрольної групи виявлені більш високі

показники рівня сформованості педагогічної свідомості після застосування розробленої та апробованої організаційно-методичної системи формування педагогічної свідомості. Це вказує на те, що дана організаційно-методична система є дійсно ефективним засобом формування педагогічної свідомості та становлення магістрів, як майбутніх викладачів-професіоналів, а також показала позитивну динаміку формування педагогічної свідомості в її структурних компонентах.

8. Виконана нами дослідно-експериментальна робота з апробації організаційно-методичної системи з формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи переконала у своїй ефективності і доцільності застосування її у навчально-виховному процесі сучасних вищих навчальних закладів.

Дана праця не є остаточним дослідженням проблеми формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи, але вона є поштовхом, для системного вивчення формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи, для розуміння проблем вищої освіти в Україні, з'ясування причин та знаходження оптимальних ефективних шляхів з рішення проблеми якісної підготовки майбутніх викладачів для вищої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования. М. : «Просвещение», 2010. 141 с.
- 2.Абульханова К. А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности) : избранные психологические труды. М. : Московский психологосоциальный институт; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2009. 224 с.
- 3.Адольф В. А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя. Педагогика. 2008. № 1. С. 72-75.
- 4.Акопов Г. В. Динамика профессионального сознания студентов и начинающих учителей. Формирование и развитие профессионального сознания студентов. Самара, 1991. С. 5-14.
- 5.Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Искусство, 2009. 424с.
- 6.Башкір О. І. Інтуїція як складова педагогічної Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 30. С. 99-102.
- 7.Бездухов В. П. Теоретические проблемы становления гуманитарного стиля деятельности будущего учителя : Уч. пособие по спецкурсу. Самара : Сам. ГНИ, 2002. С. 104.
- 8.Безрукова В. С. Основы духовной культуры. Энциклопедический словарь педагога. Екатеринбург : Деловая книга, 2000. 937 с.
- 9.Белецкая И. Проблемы самоактуализации и самореализации через призму соционики и акмеологии. М. : Изд-во Московского психолого-социального института, 2007. 183 с.
10. Белобородова М. Е. Рефлексивная образовательная среда и ее компоненты Вектор науки ТГУ. 2013. №2 (24). С. 396-398.
11. Беляева Л. А. О педагогическом сознании. Социологические проблемы формирования личности. Свердловск : Изд-во Свердл. Гос. Пед. Инста, 2005. Вып. 2. С. 39-47.

12. Гаднишева Н. М. Основы самосовершенствования – тренинг самосознания. Екатеринбург : Деловая книга, 2008. 140 с.
13. Долгушина Н. А. Теоретическое исследование профессионально-ценностных ориентаций. Альманах современной науки и образования. 2009. № 11-2. С. 86-87.
14. Донцов А. И. О ценностных отношениях личности. 2004. № 5. С. 15-32.
15. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб. : Издательство «Питер», 2009. – 368 с.
16. Етерская Н. А. Педагогический такт – неотъемлемая часть мастерства современного учителя. Теория и практика образования в современном мире : IV междунар. науч. конф. (г. Санкт- Петербург, январь 2014 г.). – СПб. : Заневская площадь, 2014. С. 139-141.
17. Єсарєва З. Ф. Особливості діяльності викладача вищої школи. Л. : Ленінградський університет, 2003. 111 с.
18. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования : компетентностный подход : Учеб. пособие. / Зеер Э. Ф., Павлова А. М. , Сыманюк Э. Э. – М. : МПСИ, – 2005. – 216 с
19. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003, – 329с.
20. Ивасюк О. А. Профессионально-значимые качества личности студентов психолого-педагогического образования в соответствии с новыми ФГОС / О. А. Ивасюк // МНКО. – 2014. – №2 (45). – С. 8–12.
21. Ивлева Т. Н. Интерактивные методы обучения в организации самостоятельной работы студентов / Т. Н. Ивлева // Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. – 2012. – № 21. – С. 145–150.
22. Коротаяева Е. В. Педагогика взаимодействия в современном образовательном процессе : дис. ... доктора пед. наук / Коротаяева Евгения Владиславовна. – Екатеринбург, 2000. – 337 с.

23. Коротаяева Е. В. Теория и практика педагогических взаимодействий в современной системе образования: коллективная монография / Коротаяева Е. В., Аракелова Т. Л., Безродных Т. В. и др.; под ред. Е. В. Коротаяевой. – Новосибирск : ЦРНС, 2010. – 172 с.
24. Корсак К. Про тенденції змін у змісті вищої освіти / К. Корсак. // Науковий світ. – 2003. – № 1. – С. 27–28.
25. Косарецкий С. Г. Психологические условия развития профессионального сознания будущих педагогов : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. М., 2009. – 182 с.
26. Кравченко А. И. Введение в социологию : Учебное пособие. / Кравченко А. И. – М. : Новая школа, 1995. – 144 с
27. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. Пособие для педагога-исследователя. / В. В. Краевский – Самара : Изд- во Самарский ГПИ, 1994. – 163 с.
28. Метаева В. А. Рефлексивный метод в дидактике: постановка проблемы /В. А. Метаева // Образование и наука. – 2005. – №2(32). – С. 9–18.
29. Мир на пороге XXI столетия / Под ред. И. Купцова. – Чебоксары : Клио, 1993. – 280 с.
30. Миронов К. Г. Проблема категорий «духовность» и «нравственность» в «Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России» / К. Г. Миронов // Studia Humanitatis. – 2014. – № 1–2. – С. 1–7.
31. Осипова С. И. Карьерная компетентность как предмет педагогического исследования / С. И. Осипова, И. В. Янченко // Вестник КемГУ. – 2012. – №3. – С. 135–140.
32. Попов С. А. Психологические особенности становления профессионального самосознания субъекта труда на этапе вузовского обучения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол.
33. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.

34. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира. М. : АН СССР, 1957. – 328 с.
35. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии / С. Л. Рубинштейн – М., 1956. – 354 с.
36. Рубинштейн С. Л. Проблема общей психологии / С. Л. Рубинштейн; под ред. Е.В. Шорохова. – 2-е изд. – М. : Педагогика, 1976. – 260 с.
37. Рубинштейн С. Я. Экспериментальные методики патопсихологии и опыт их применения (практическое руководство) / С. Я. Рубинштейн – Тернополь, 2004. – 168 с.
38. Швед М. С. Тенденції підготовки соціальних педагогів в антропологічному вимірі. / М. С. Швед // Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – №3. – С.53–55.
39. Янченко И. В. Вовлечение студентов в процесс планирования, прогнозирования, выстраивания будущей карьеры / И. В. Янченко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2013. – №8. – С. 11–14.
40. Mayer R. E. Handbook of Research on Learning and Instruction / Richard E. Mayer, Patricia A. Alexander – Routledge. 2011, – 596 p.
41. Morgan H. Online Instruction and Virtual Schools for Middle and High School Students: Twenty-First-Century Fads or Progressive Teaching Methods for Today's Pupils? / Hani Morgan // Clearing House : A Journal
42. Robinson B. Teacher Education through Open and Distance Learning // Bernadette Robinson, Colin Latchem // Routledge. – 2003.
43. Schleicher A. Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21st Century : Lessons from around the World / Andreas Schleicher – OECD Publishing. 2012, – 108 p.
44. Scott A. G. Tomorrow's Teachers : International and Critical Perspectives on Teacher Education / Alan G. Scott, John G. Freeman-Moir // Canterbury University Press. – 2000.
45. Soares L. Co-work Between University Teachers : Is it Possible to Build

a Common Language? International Journal of Advanced Corporate Learning (IJAC).
2014, Vol.7(3). P. 5-7.

46. Storr R. F. The Beginning of the Future. USA : Carnegie Foundation.
2013. 192 p.